

Socialutskottets betänkande

1978/79:12

med anledning av motion om viss översyn av obduktionslagen

Motionen

I motionen 1977/78:1505 av Inger Lindquist (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär översyn av obduktionslagen i enlighet med vad som framhålls i motionen.

Motionen syftar till att obduktionslagen skall ändras så att den enskilde kan förbjuda obduktion beträffande honom själv eller nära anhörig.

Gällande bestämmelser, tidigare riksdagsbehandling

Obduktionslagen (1975:191) trädde i kraft den 1 januari 1976. Den avser bara sådan obduktion som inte innefattar rättsmedicinsk undersökning. Enligt lagen får obduktion företagas om den avlidne under sin livstid skriftligen medgivit detta (2 §). Vidare får obduktion alltid företagas om det behövs för att orsaken till dödsfallet skall kunna fastställas. Också om dödsorsaken är känd kan obduktion få företagas om det behövs för att erhålla viktig upplysning om sjukdoms beskaffenhet. Detta gäller dock inte om den avlidne eller nära anhörig till honom uttalat sig emot det eller om obduktion annars kan antagas stå i strid med den avlidnes eller nära anhörigs uppfattning (3 §). Innan obduktion sker skall de anhöriga om möjligt underrättas om inte särskilda skäl talar emot det. Om dödsorsaken är känd får obduktion inte påbörjas förrän det gått skälig tid efter underrättelsen (4 §).

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen till obduktionslag (prop. 1975:50) väcktes en motion (1975:1983, m) av innebörd att oavsett om dödsorsaken var känd eller inte obduktion inte skulle få ske om det stred mot den avlidnes eller nära anhörigs uppfattning. I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1975:8 avstyrkte utskottet motionen och anförde följande (s. 15).

I likhet med motionärerna anser utskottet det angeläget att största möjliga hänsyn tas till den avlidnes och hans nära anhörigas uppfattning i obduktionsfrågan och utskottet ser därför med tillfredsställelse att särskilda regler nu föreslås i detta syfte. I anslutning härtill vill utskottet understryka att om ett tidigare lämnat samtycke till obduktion återkallats, antingen det skett muntligen eller skriftligen, frågan om obduktion självfallet måste bedömas som om samtycke saknas. Någon uttrycklig regel härom är inte erforderlig.

När det härefter gäller det i motionen upptagna spörsmålet om obduktioner för fastställande av dödsorsaken torde som departementschefen framhåller

det vara allmänt accepterat att obduktion sker oavsett uppfattningen hos den avlidne eller hans nära anhöriga. Utskottet vill också erinra om att enligt begravningskungörelsen gravsättning eller eldbegängelse av den som avlidit här i landet inte får företas utan att dödsbevis företetts för pastorsämbetet. Vidare gäller enligt kungörelsen att dödsbevis bl. a. skall innehålla uttalande om dödsorsaken med angivande av de omständigheter på vilka uttalandet grundas eller, då dödsorsaken inte kunnat fastställas, uttalande angående läkarens uppfattning om denna med angivande av de omständigheter på vilka uppfattningen grundas. Utskottet vill härutöver framhålla att det i lagen medgivna undantaget från principen om hänsynstagande till den avlidne och hans anhöriga bör tillämpas restriktivt.

Vid 1975/76 års riksdag väcktes också en motion (1975/76:478, m) om att obduktion generellt skulle vara förbjuden om den avlidne eller nära anhörig till honom motsatt sig åtgärden. I sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1976/77:12 avstyrkte utskottet även denna motion under hänvisning till vad som anförts i samband med obduktionslagens tillkomst. Enligt utskottets mening hade det inte inträffat något som motiverade ett ändrat ställningstagande i frågan.

Utskottet

I motionen hävdas att obduktionslagen bör ses över i syfte att ändra lagen så att det blir möjligt för den enskilde att förbjuda obduktion såväl beträffande honom själv som beträffande nära anhöriga. Motionären anför bl. a. att obduktionslagens nuvarande utformning strider mot många människors etiska uppfattning och betraktas som ett övergrepp mot den personliga integriteten. Att inte kunna förhindra obduktion som rör en själv eller nära anhöriga skapar hos många stark oro inför döden. Man bör respektera en sådan uppfattning även om man inte delar den.

Utskottet har vid två tidigare tillfällen haft att ta ställning till motioner av liknande innehåll. Vad gäller obduktion som företas i syfte att utröna dödsorsaken har utskottet härvid framhållit att det torde vara allmänt accepterat att obduktion måste ske, oavsett den avlidnes eller hans anhörigas uppfattning. Utskottet finner inte anledning att bedöma denna fråga annorlunda nu än tidigare. Vad gäller obduktion i andra fall, dvs. när dödsorsaken anses känd, har utskottet uttalat sig för att största möjliga hänsyn bör tagas till den avlidnes och hans anhörigas uppfattning i obduktionsfrågan. Med anledning av den nu aktuella motionen vill utskottet framhålla följande.

Respekten för den enskilda människans fysiska och psykiska integritet är en grundläggande princip i vårt samhälle. Denna princip kan medföra att man ibland tvingas göra avkall på andra önskemål, t. ex. önskemål om tillgång till lämpligt material för forskning. När det gäller obduktion kan det vara en grannliga fråga att avgöra om det föreligger tillräckliga skäl för en sådan

åtgärd. Enligt utskottets mening bör det nämligen inte komma i fråga att obduktion företas rutinmässigt utan man bör i varje särskilt fall noggrant pröva om de i obduktionslagen angivna förutsättningarna för obduktion föreligger.

Om dödsorsaken visserligen kan fastställas men skäl för obduktion ändå anses föreligga uppkommer frågan om den avlidnes och hans anhörigas inställning till obduktionen. Utskottet vill erinra om att tillämpningen av obduktionslagen i detta fall är avsedd att vara restriktiv. Man måste därför söka förvissa sig om den avlidnes och hans anhörigas inställning innan obduktion vidtages. Detta kan ske genom sådan underrättelse som föreskrivs i 4 § obduktionslagen. Underrättelse bör endast undantagsvis kunna underlåtas i fall när dödsorsaken är känd och uppgift om de anhörigas namn och vistelseort finns. Det bör framhållas att hinder mot obduktion föreligger inte endast när den avlidne eller hans anhöriga direkt uttalat sig emot en sådan åtgärd utan även när dessa personers inställning kan antagas vara sådan att de skulle motsätta sig obduktionen. Om man har anledning att antaga att de berörda motsätter sig obduktion får sådan inte ske. I övriga fall skall de anhöriga i vart fall underrättas om åtgärden inom skäligen tid innan den planerade obduktionen påbörjas. De anhöriga har då möjlighet att förhindra obduktionen.

Genom obduktionslagens krav på hänsyn till den avlidnes och hans anhörigas inställning samt genom underrättelseplikten i lagen finns det enligt utskottets mening starka garantier för att inte obduktion sker i strid mot den enskildes vilja annat än i sådana fall då obduktion är nödvändig på grund av att dödsorsaken måste kunna fastställas. Med en försiktig tillämpning där man är lyhörd för den enskilda människans önskemål bör det i allmänhet vara möjligt att göra en avvägning där den enskildes personliga integritet inte blir lidande. I de fall obduktion erfordras för att fastställa dödsorsaken anser utskottet visserligen att så måste få ske, oavsett den avlidnes eller hans anhörigas inställning. Men i alla andra fall låter lagen respekten för den enskildes uppfattning bli utslagsgivande.

Med hänsyn till det anförda och till att obduktionslagen varit i kraft endast några år kan utskottet inte finna att det föreligger något påtagligt behov av en översyn av obduktionslagen redan nu. Samtidigt vill utskottet erinra om att utredningen (S 1974:09) om sjukvård i livets slutskede (SLS) torde vara oförhindrad att om så befinnes lämpligt ta upp även den i motionen behandlade frågan i det fortsatta utredningsarbetet. Motionen påkallar därför inte någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1977/78:1505.

Stockholm den 24 oktober 1978

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp)**, Erik Larsson (c), Anna-Greta Skantz (s)*, John Johnsson (s), Ivar Nordberg (s), Karl Leuchovius (m), Kjell Nilsson (s), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s), Ulla Tillander (c), Stig Alftin (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Arne Magnusson (c)* och Margot Håkansson (fp)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

** Gabriel Romanus har vid betänkandets justering lämnat uppdraget som utskottsledamot.